

Erik Ellegaard Frederiksen er død

Den 21. juni 1997 døde den typografiske tilrettelægger og industrielle designer Erik Ellegaard Frederiksen, 73 år gammel. Som næppe nogen anden prægede han dansk bogproduktion i det 20. århundredes sidste halvdel gennem sit virke som lærer, designer, organisator og engageret skribent.

**Jens Bernsen, direktør for Dansk Design Center,
skrev i *Politiken* den 24. juni 1997:**

»Med Erik Ellegaard Frederiksens død har den danske designverden mistet en fremragende boghåndværker og en af sine bedste fortællere.

Som industriel grafiker valgte han sine 'fædre' med omhu: Professor Gunnar Biilmann Petersen under studierne ved Kunstakademiets Arkitektskole og den legendariske Jan Tschichold hos Penguin Books i London.

Hos dem fandt han det kompromisløse, næsten arrogante krav om kvalitet i enhver designsammenhæng, som blev en ledetråd for ham livet igennem: Vi kan ikke være den middelmådighed bekendt, som trænger sig på over alt, og for øvrigt har vi heller ikke råd.

Denne tråd fulgte Erik Ellegaard Frederiksen op, ikke kun gennem de bøger, han tilrettelagde, men også – og især – gennem dem, han selv skrev. På den måde blev han forfatter til flere af de bøger, som virkelig kom til at gøre en forskel.

Bogen *Knud V. Engelhardt* gav denne pionér den plads i den danske designhistorie, han fortjener. *Bogens funktion og æstetik* blev en klassiker inden for faget. Og bogen *Offentlig design*, som han skrev sammen med Niels Kryger og Christian Ejlers, gav næring til en ny udvikling, vi nyder godt af mange steder den dag i dag.

Erik Ellegaard Frederiksen var en af grundlæggerne af Dansk Designråd og en farverig debattør i rådet og på Dansk Design Centers tema-aftener – en sikker gæst, der gerne ankom i slængkappe – og ofte en halv time før tid. Så fik man de sidste hektiske forberedelser med.

Som kommentator veg han ikke tilbage for nogen og slet ikke over for de forskellige institutioner, som fordeler ansvaret for tingene mellem så mange, at det til sidst forsvinder. De fik det glatte lag fra en mand, der glødede for sagen og selv endte med at blive – en national institution.«

Forlæggeren Christian Ejlers skrev i *Det Danske Bogmarked*

nr. 28/29, 1997:

»Sin nok væsentligste praktiske indsats gjorde han som konsulent og tilrettelægger for C.E.C. Gads Forlag, som gennem en årrække var hans nok mest betydelige forlagskunde.

Ellegaard var nemlig ikke ansat hos Gad, hvad der er vigtigt at vide, hvis man vil forstå hans personlighed; han satte sin frihed og uafhængighed meget højt, og den frihed han således stræbte efter og opnåede vidste han at udnytte.

Som allerede fremhævet i andre nekrologer var han en debattens mand, hvis synspunkter og kritik altid havde saglighedens præg uden af den grund at tabe i polemisk styrke og lidenskab; hans interesser var mange og hans debatindlæg havde en tilsvarende bredde; for en overfladisk betragtning kunne de måske derfor forekomme uforudsigelige (hvad der jo ikke er nogen dårlig egenskab) og uden indbyrdes sammenhæng: De strakte sig fra det designmæssige til det kirkelige, fra sprogspørgsmål til byplan og forskønnelse, og, i årene omkring Danmarks indtræden i EF indtog han – i forhold til sit meget borgerlige udgangspunkt – modigt en kritisk holdning til den overvejende stemning for indtræden.

Der var imidlertid en indre, og for så vidt tydelig, sammenhæng i alt hvad Ellegaard foretog sig og ytrede sig om. Hans vilde frihed tillod ham at polemisere uden persons og institutions anseelse, hans kvalitets- og retfærdighedssans var dynamoen.

Hans kristne udgangspunkt var det givne, men han var aldrig missionerende. I sit professionelle arbejde lykkedes det ham at administrere sit store talent i overensstemmelse med sine etiske krav.

Ellegaard var imidlertid først og fremmest bogkunstner, debatten kom i anden række, men også på bogkunstens område var han et modsætningsfyldt menneske. Hans baggrund var gammeldags borgerlig og national, faderen var officer og hjemmet var kristeligt, og Erik fornægtede aldrig denne baggrund. Ikke desto mindre var hans kunstneriske virksomhed internationalt inspireret og af internationalt format, den var klart modernistisk i sin retning og holdning. Ikke tilfældigt hed hans første bog *Bogens funktion og æstetik* – han blev funktionalismens mand i typografi og bogkunst samtidig med og på linie med de store navne i efterkrigstidens danske design og arkitektur.

Det er ikke muligt her i detaljer at karakterisere hans typografi, men det kan slås fast, at den var intelligent – helt i overensstem-

melse med den engelske typografi-historiker Beatrice Ward's ord: 'Typography is the intelligent use of type'. Men det intelligente udtryk stod aldrig alene, humanisten Ellegaard havde ofte et personligt forhold til de tekster han gav form, hans indsigt satte præg på det valgte udtryk, næsten altid havde hans nøgterne typografi et udtalt poetisk præg ...«

Bogtilrettelæggeren Mia Okkels skrev ved Ellegaards død i *Arkitekten* nr. 8, 1997:

»... Han var en fremragende boghåndværker og en ypperlig fortæller og pædagog. Hans enestående betydning for dansk bogkunst og bogproduktion er ubestridelig!

Et ensidigt portræt af Ellegaard kan ikke tegnes, da han på samme tid var en rummelig og splittet personlighed. Han havde mange meninger, og meningene om ham var mange! Inden for sit faglige område var han krævende og kompetent, han havde sine meningers mod og var kompromisløs i sine krav til kvalitet. Kunstnerisk og menneskeligt var han altid søgende. Han sagde engang, at han måtte styre sig selv meget nøje for ikke at gå amok, han kendte ikke sine egne grænser.

Ellegaards arbejdsområder var mange, og han benyttede sig af et bredt spekter af udtryksmuligheder, fra det kunstnerisk kreative over den polemiske debat til den verbale ragekniv. Men fællesnævneren for alt hans virke var formidling. Dette gjorde ham også til et skattet medlem af diverse bestyrelser og udvalg inden for dansk design og boghåndværk.

Jeg tvivler ikke et øjeblik på, at om Ellegaard kunne have set sine nekrologer, ville han have kommenteret dem barsk og bramfrit. Han ville have fældet en lille tåre af glæde over de smukke ord, og han ville med sin smukke bredpennekursiv have tilføjet nogle forglemmelser. – Og han ville have raset over visse avisers måde at beskære hans portræt på. De såkaldte tv-beskæringer var ham inderligt imod, og jeg er helt enig med ham heri: Det er en uting at beskære portrætter så tæt, at man skærer forstanden af folk. Beskueren bør kunne fornemme den portrætteredes intellekt, og man bør videst muligt respektere fotografens beskæring. Desuden ville han, der altid var ulasteligt klædt – og som i 70'erne forsøgte at indføre nye former for herrebeklædning: Klædesvest i stedet for jakke, slængkappe i stedet for frakke og altid butterfly – han ville have fnyst over, at man havde skåret kravetøjet væk på Rigmor Mydtskovs portræt af ham.

Ellegaard gjorde ingen hemmelighed af, at han benyttede sin egen fremtoning som 'reklame' for sit arbejde. Engang i en undervisningstime på Den Grafiske Højskole sagde han, at en af de vigtigste ting for at kunne klare sig som freelance grafiker var at blive kendt – og her nævnedes han helt konkret debatindlæg i aviserne og betydningen af at flanere på Strøget – for hans vedkommende iklædt slængkappe og blankpolerede sko.

Ellegaards seneste større opgave var redesign af Københavns Bomærke. Som alle hans arbejder, blev det pedantisk bearbejdet helt ned i den mindste detalje, og først efter mange omarbejdninger var både Rådhuset og Ellegaard tilfredse. Han kunne så fryde sig over den flittige brug af bomærket – og græmme sig over, at den mest markante placering af det netop er på Rådhuspladsens 'sorte kulkasse', som han i et avisindlæg rasede mod.

... Københavns Bomærke var et redesign, som er gennempræget af Ellegaards dygtighed og forstand, men Ellegaard mestrede som få kunsten at skabe bomærker/logoer af stor formmæssig styrke og indholdsmæssig værdi. Her vil jeg blot nævne to ud af en himmelsk mangfoldighed: Brød til Verden for Folkekirkens Nødhjælp og boghandlernes Ugle.

Jeg er ikke i tvivl om, at Ellegaard selv med megen omhu bagte det brød, som han genialt placerede en lille bid af oven på jordkloeden i forbindelse med kampagnen for Brød til Verden. Mærket sås overalt i landet og var med til at åbne folks øjne for det vitale problem i de hungersramte lande i Afrika. Og boghandlernes Ugle-logo er så hel i sin form, at man tror, at det altid har eksisteret. Begge mærkerne blev skabt i 60ernes stramme, rustikke form, men begge holder stadig 30 år efter på grund af deres fremragende form og rigtige indhold.

Hele livet igennem vedkendte Ellegaard sig sit kristne ståsted og med sit engagement i Selskabet for Kirkelig Kunst var han med til at præge valget af nyere kunst i landets kirker. Selv bidrog han gennem årene med adskillige kirkelige værker, her skal blot nævnes nogle af hans seneste bidrag, nemlig korset og lysholderne i Griffenfeldts kapel i Helligånds Kirken i København – gode eksempler på hans fine fornemmelse og respekt for samklangen mellem gammelt og nyt.

Ellegaards virkefelt var som nævnt bredt, men hans hjertebar, og det område, hvor han præsterede det ypperste, var bogarbejderne. For Ellegaard var bogens funktion af afgørende betydning, og frem for æstetikken, som altid var der, var det funktionen, der satte dagsordenen.

Et prestigeværk måtte gerne være stort og uhandigt, hvorimod en roman måtte have et format, så den skulle kunne læses i sengen. Den flotteste bog jeg har i min bogsamling er således *Færingesaga*, som forlaget Forum udgav i 1981. En djærv og samtidig raffineret typografi, der – stor i alt, fra skriftvalg og skriftstørrelse til format og papirvalg – udtrykker tekstens tyngde. Ellegaards navn er nævnt i kolofonen, men ligesom billedkunstneren burde han have stået på titelbladet, da illustrationerne ville have været ilde stedt, om ikke hele typografien spillede sammen med dem og understregede dem på fornemste vis. Ellegaard havde tilrettelagt hele bogen, før Sven Havsteen-Mikkelsen nøje instrueret og udstyret med specielt groft akvarelpapir og fedtstifter blev sendt til Færøerne for at lave illustrationerne. At bogen så blev trykt hos Poul Kristensen i Herning, understreger blot Ellegaards sikre kvalitetssans.

Som modsætning til det imponerende vil jeg nævne et af Ellegaards senere værker, en 'Guide for endagsturister i København', skrevet sammen med hans elskede samlever gennem de sidste 8 år, Bente Kjølbye. Formatet er her 11 × 18 cm, netop sådan at den kan ligge i enhver fornuftig lomme.

I sin debatform kunne han være provokerende og hurtig, men i sit kreative arbejde fik han intet foræret. Ellegaard måtte slide sig til det hele. Det var hans grundighed og flid, kombineret med hans intelligens og uforudsigelighed, der var grundlaget for hans store, flotte livsværk. Han gjorde sig altid umage! ...«

